Actieblad

JUNI 1991
101STE JAARGANG, NR. 3

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

Redacteur J. Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam *Verschijnt 5 x per jaar*

LOF DER ZOTHEID:
een alternatief proefschrift uit de Erasmus Universiteit

In 1876 publiceerde de Amerikaanse kruidenier en magnetiseur Palmer een boek getiteld "Textbook of the science, art and philosophy of chiropractic for students and practitioners". Hij onthulde daarin dat alle ziekten te wijten waren aan subluxatie (scheefstand) van de ruggewervels. Door die subluxatie zouden volgens Palmer zenuwen bekneld raken met funeste gevolgen. Een citaat: "Ik heb de eeuwenoude vraag "Wat is leven?" beantwoord. Wetend dat onze fysieke gezondheid en de intellectuele vooruitgang van het Aangeborene (het verpersoonlijkte deel van de Universele intelligentie) afhankelijk zijn van de juiste onderlinge verhoudingen in het skelet, voelen wij het als onze opgedragen plicht om welke scheefstaande botten dan ook in hun juiste positie terug te brengen, zodat fysieke en spirituele gezondheid, alsmede geluk en de volle bloei der aarde genoten kunnen worden".

Analoog aan bijvoorbeeld de homeopathie alhier ontwikkelde de chiropractie zich met name in de Angelsaksische landen tot een vorm van onorthodoxe geneeskunde die zich naast de gewone geneeskunde handhaafde. De beoefenaren ervan waren vrijwel nooit artsen en ze werden opgeleid aan eigen scholen, die zij zelf universiteiten noemden. Wetenschappelijke erkenning hebben zij nooit gekregen, maar ondanks krachtig verzet van o.a. de American Medical Association kwam en bleef de chiropractie bijvoorbeeld in het verzekeringspakket. Overduidelijke demonstratie van zeer gebrekkige diagnostiek die plaatsvindt als men alleen maar naar de wervelkolom kijkt, zoals herhaaldelijk door bestrijders van kwakzalverij werd uitgelokt, ondermijnde de positie van de chiropractie niet. Mede dankzij krachtig lobbyen en parlementaire steun bleef zij in het zadel.

Die zogenaamde subluxatie

In 1973 publiceerde Crelin, hoogleraar anatomie aan de universiteit van Yale, een artikel waarin hij overduidelijk aantoonde dat de zogenaamde subluxatie der wervels met zenuwbeklemming niet bestaat. Dit treedt pas op als de rug in feite breekt na verscheuring van alle banden die de wervels normaliter ten opzichte van elkaar op hun plaatsen houden. Een reactie van de chiropracters bleef uit. Tegen door artsen aangevoerde bezwaren stelden zij zich natuurlijk ook niet teweer met wetenschappelijke argumenten, maar daarentegen met juridische! Met succes maakten de chiropracters daarbij gebruik van antitrust wetgeving (!) in hun verzet tegen het artsenmonopolie. Tenslotte heeft aan de overleving van de chiropractie bijgedragen dat zij door de grootste onzin te laten vallen een deel van haar identiteit prijs gaf, waardoor zij voor velen minder onaanvaardbaar werd. Zo schijnen er thans al chiropractie-scholen te zijn, waar men niet meer leert manipuleren!

In Nederland vormen de chiropracters een klein en onbelangrijk groepje wetsovertreders die hun cliëntèle gaarne imponeren met zelf gemaakte röntgenfoto's (zie ook Actieblad juni 1989). Grotere populariteit geniet in ons land de zogenaamde manuele geneeskunde. Met name bij fysiotherapeuten zijn er vele die dit als een soort specialisatie etaleren. Onder artsen blijft het gebruik van manipulatie voornamelijk beperkt tot revalidatieartsen, die daarmee bij acute rugklachten wel eens een gunstig effect schijnen te kunnen bereiken.

Mevr. M. Sickesz, orthomanueel

In de jaren zestig bedacht mevrouw M. Sickesz, arts, een variant op de chiropractie, die volgens haar tot teveel recidieven aanleiding gaf. Sickesz, die zich al sinds haar studententijd betrokken voelde bij paiënten die "tussen de wal en het schip" vallen, kwam in contact met fysiotherapeut G. van der Bijl. Na een periode van samenwerking scheidden hun wegen in 1986 na een diepgaand verschil van inzicht over de vraag of een mens al dan niet een beetje scheef mag zijn. Sickesz gaat alleen verder en breidt het terrein van de orthomanuele geneeskunde (OMG) uit tot ver buiten dat van het bewegingsapparaat. Duizeligheid, obstipatie, hartkloppingen, plasproblemen, diarrhee etc.: alles is volgens Sickesz te behandelen met OMG.

INHOUD

● Op zaterdag 5 oktober a.s. houdt de Vereniging tegen de Kwakzalverij haar jaarvergadering. Noteer nu even in uw agenda!

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel 010-4187149

BESTUUR:
Voorzitter: C.N.M. Renckens, Hoorn
Secretaris: I.A. van de Graaff, Rotterdam
Penningmeester: dr. H.A.M. Voorbij, Zwolle
Leden: D. Uitterdijk, Medemblik
mr. Th. Douma, Haarlem
C.P. van der Smagt, de Bilt
prof. dr. H. Timmerman, Voorschoten
Adviserende leden:
S. Lelie, Middelburg
prof. dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht
Postgiro van de Vereniging: **32237** ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.
De **contributie** bedraagt thans minimaal *f* 40; voor studenten en leerlingverpleegkundigen *f* 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal *f* 100.

In het Actieblad van december 1981 werd aan deze kwakzalverij al eens aandacht besteed. In tegenstelling tot wijlen kankerdokter Moerman hield Sickesz haar kostbare kennis niet voor zichzelf alleen, maar zij deelde deze met haar dankbare leerlingen. Er zijn in ons land thans 37 artsen die OMG als hoofdvak beoefenen.

Wetenschappelijke erkenning?

Twee van Sickesz' ijverigste leerlingen, de artsen Keizer en Albers, startten in 1983 pogingen om het effect van deze onwaarschijnlijke behandelmethode te onderzoeken. Hoewel het nog twee jaar duurde voor WVC, daarin geadviseerd door de Gezondheidsraad, na diverse wijzigingen met de onderzoeksopzet instemde kwam uiteindelijk de subsidie uit de pot alternatieve geneeswijzen los. Het ambitieuze project van beide staatsruiveniers zou zelfs tot een proefschrift leiden! Lange tijd hoorden wij niets en dat de manipulanten hun doelstelling, een heuse academische promotie, zouden bereiken leek volstrekt illusoir. In het rapport "Evaluatie onderzoekbeleid Alternatieve Geneeswijzen" dat het Leidse bureau "Research voor Beleid" in opdracht van WVC in augustus publiceerde liet men zich somber uit over het met vierhonderdduizend gulden gesubsidieerde onderzoeksprojekt. Letterlijk heet het daar "Wat betreft de opzet moet erop gewezen worden dat hiermee (in casu met vragenlijsten) strikt genomen noch effect noch werkzaamheid van de therapie kan worden aangetoond. Door het gehanteerde design, in casu: niet randomised clinical trial, zijn geen sterke conclusies omtrent de OMG mogelijk".

Wie schetst dan ook onze verbazing toen wij vernamen dat beide heren op 14 december 1990 hun proefschrift succesvol verdedigden aan de Rotterdamse Erasmus Universiteit? Waren ze daar helemaal gek geworden? Behandeling van maag- en darmklachten, astma, migraine e.d. door met duim en wijsvinger op wervels te drukken, waarvan alleen met behulp van inspectie en palpatie (aftasten) is vastgesteld dat ze scheef staan: dat lijkt toch aanzienlijk meer op oplichting dan op geneeskunde? Onze verbijstering nam nog toe na lezing van een stuk in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde waarin de Amsterdamse revalidatie-arts G.J. Lankhorst een neutrale en welwillende bespreking van het proefschrift publiceerde, dat hij interessante stof noemde voor een wetenschappelijk debat.

Onaanvaardbare blunders in proefschrift

Twijfelend aan ons zelf legden wij het proefschrift voor aan de eerste de beste orthopaedisch chirurg die wij tegenkwamen en verzochten hem van deze dissertatie kennis te nemen. Gelukkig voor ons bleek ook deze welwillende collega, W. Neve uit Hoorn, geschokt door de inhoud van het werkstuk. Reeds bij oppervlakkige lezing stuitte hij op onaanvaardbare blunders, zoals het gebrek aan objectieve reproduceerbare criteria voor verbetering, het ontbreken van een zinvolle controlegroep, het zeer grote percentage uitvallers die geen vragenlijst invulden en het grote aantal patiënten uit het onderzoek dat zichzelf had aangemeld om mee te mogen doen. Door de positieve verwachtingen die deze groep mensen heeft van behandeling door middel van OMG is uiteraard een sterk placebo-effect te verwachten. Neve verwachtte desgevraagd dat één der jonge doctores, optredend op een vergadering van de Nederlandse Orthopaeden Vereniging niet langer dan drie minuten achter de microfoon getolereerd zou worden.

Aanvankelijk binnenskamers, maar vanaf maart 1991 volop in de publiciteit, bleek er in Rotterdam toch ook groot krakeel te ontstaan. Het proefschrift bleek namelijk geheel buiten de medische faculteit bewerkt en geaccepteerd te zijn. Promotor was de hoogleraar economische statistiek Abrahamse en de Nijmeegse neurochirurg prof. Meijer, een man die nogal onbevooroordeeld staat ten opzichte van alternatieve geneeswijzen. De promotiecommissie bestond verder uitsluitend uit economen! Prof. B. van Linge, orthopaedisch chirurg aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam (EUR) richtte 22 december een verontruste brief tot het College van Decanen, waarin hij in nette bewoordingen ("ernstige tekortkomingen" en "dwaze veronderstellingen") het proefschrift en de gevolgde procedure kritiseerde. Op 2 januari kreeg hij bijval van de Decaan van de Medische Faculteit uit Rotterdam, prof. Kerrebijn. Het proefschrift heeft volgens hem "geen wetenschappelijke waarde en had nooit mogen worden geaccepteerd". In een schrijven van 24 april 1991 voegt de Rotterdamse hoogleraar medische statistiek R. van Strik zich bij deze critici en distantieert zich eveneens krachtig van het koekoeksei dat in de Economische Faculteit werd uitgebroed.

Pentekening van Hans Holbein de Jongere in "Lof der Zotheid".

Klare taal: kermisgeneeskunde

De kwestie werd herhaaldelijk besproken binnen het Rotterdamse College van Decanen onder leiding van de rector magnificus Rijnvos. Deze laatste liet ons via een schrijven d.d. 21 mei 1991 weten dat er geen formele onregelmatigheden hadden plaatsgevonden en dat er "bestuurlijk geen enkele aanleiding was voor maatregelen". Hij deed daarmee de waarheid helaas wel wat geweld aan, want in een brief van zijn hand van 10 april 1991 aan prof. Van Linge kondigt hij een brief aan naar alle hoogleraren van de EUR, waarin hij zal aandringen op een zorgvuldiger samenstelling van de toekomstige promotie-commissies!

Intussen lag de zaak volledig op straat via publicaties in landelijke dagbladen en in Quod Novum, het weekblad van de Erasmus Universiteit. Prof. Van Linge liet alle academische terughoudendheid varen en sprak hartverwarmend eindelijk klare taal. Hij noemde de orthomanuele geneeskunde "kermisgeneeskunde" en vond dat patiënten daar net als op de kermis belazerd worden. De orthomanipulatoren hebben daarin onder leiding van mevrouw Sickesz aanleiding gevonden een klacht tegen Van Linge bij justitie in te dienen.

In 1508 schreef Erasmus in zijn Lof der Zotheid dat beoefenaren der wetenschap weinig in aanzien stonden (hoofdstuk 33). Een uitzondering vormden de geneesheren: "En zelfs van dit slag van geleerden wordt iemand, hoe ongeleerder, vermeteler en onbedachtzamer hij is, des te meer geëerd bij de hoge heerschappen. En toch is de geneeskunde vooral zoals zij nu door verscheidenen wordt uitgeoefend, zeker niets anders dan een vleierij, evengoed als de redekunst". Wat zou de schrijver verbaasd zijn geweest indien hij had kunnen weten dat deze woorden bijna vijf eeuwen later aan een naar hem genoemde universiteit nog zo weinig aan actualiteit lijken te hebben ingeboet.

C. RENCKENS

SPROOKJES VAN DE LAGE LANDEN

Volgens een recente publicatie in Het Parool wordt in ons land minder (percentage van totale uitgaven voor geneesmiddelen) aan homeopathische middelen uitgegeven dan in welk ander Europees land. We zijn dus niet alleen goed in het bouwen van bruggen en in voetballen!

Toch lijkt het onwaarschijnlijk dat ons land deze eervolle positie nog lang zal behouden. Van 27-29 april j.l. stroomde paranormaal Nederland samen in de RAI in Amsterdam. Er was van alles, van helderzienden, gebedsgenezers en helderhorenden, psychoscopisten en dierparagnosten, gebedsgenezers en iriscopisten. En er waren ook vele belangstellenden. Volgens De Groene van 1 mei van "grijsgelokte macrobioten" tot "in vervaarlijk zwart leder gehulde motorduivels uit Drenthe". De Groene denkt dat 'het paranormale' binnenkort de belangrijkste religie van ons land zal zijn.
En ook Veronica was aanwezig. Deze zendgemachtigde onderhoudt via het radioprogramma "Het Zwarte Gat" contacten met de organisatie die achter de Paravisie-beurzen (en het gelijknamige periodiek) staat. Veronica organiseerde een discussie waaraan, naast de gelovigen, enkele sceptici (bestuursleden van de stichting Skepsis en ik als bestuurslid van de Vereniging tegen de Kwakzalverij) deelnamen; de discussie was twee uur lang 'live' via "Het Zwarte Gat" op de radio te horen (28 april).

Er ontstond een merkwaardig gesprek. Een 'psychoscopist' zou tijdens de uitzending de scepticus Van Keulen 'neerzetten'. Er klopte niets, alles wat de man gokte was fout. Voor Van Keulen is dit een geruststellende gedachte, want nu zal het "links in zijn thorax" ook wel goed zitten; die linker thorax was volgens de psychoscopist ("is dat nou hetzelfde als 'waarzegger', vroeg Van Keulen, een vraag die niet erg werd gewaardeerd) niet helemaal in orde en je weet toch maar nooit.

Een andere begaafde liet een steen zien die zo uit een niet al te dure ring afkomstig leek te zijn, die zich door 'materialisatie' uit een roos, waarop een proefpersoon enige tijd had moeten kauwen, zou hebben gevormd. "Dat kunnen we niet zo maar geloven" constateerde een andere begaafde, "we moeten nu toch eerst het speeksel van de betrokkene onderzoeken"; vooral het amylase gehalte (!!) leek hem belangrijk.

Aan de onderzoeker Jansen (van het reeds zo vaak genoemde homeopathisch onderzoek in Tilburg dat "binnenkort wordt gepubliceerd") werd door de discussieleider De Ruiter de vraag gesteld hoe een homeopathisch middel dan wel werkt. Nou, hoe het werkt was onbelangrijk. Daar kon ik het mee eens

RHEUMAJECTA EN VASOLASTINE: GEWOGEN EN TE LICHT BEVONDEN

Rheumajecta en Vasolastine, ruim 40 jaar geleden op de markt gebracht met als aanprijzing dat zij als baanbrekend nieuw geneesmiddel werkzaam waren dankzij enzymen, kregen steeds meer de status van een alternatief geneesmiddel. Hoe komt dat?

De reumatoloog Dr J.W.G. Jacobs geeft hiervoor een verklaring in zijn proefschrift, waarop hij in 1990 promoveerde aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen ('Rheumajecta en Vasolastine: verslag van onderzoek naar het effect bij patiënten met reumatische aandoeningen'). Na het in werking treden van de wet op de geneesmiddelenvoorziening in 1964 worden geneesmiddelen pas tot de markt toegelaten na gecontroleerd onderzoek dat de beslissing rechtvaardigt, dat zij redelijkerwijs gesproken werkzaam en niet schadelijk zijn, en een constante controleerbare samenstelling hebben. Als er twijfels ontstaan na toelating tot de markt kan er opnieuw onderzoek worden verricht; op grond van de nieuwe bevindingen worden soms de indicaties of de waarschuwingen voor bijwerkingen veranderd, en soms wijzigt de fabrikant op grond van nieuwe gegevens de samenstelling.

Werkzaamheid werd niet aangetoond

Zoals Jacobs in het derde hoofdstuk uiteenzet heeft de fabrikant van Rheumajecta en Vasolastine echter de theorieën over hun werkingswijze niet aangepast aan modernere inzichten. Evenmin heeft hij de voorschriften voor de biochemische analyse van deze preparaten aangepast aan nieuwere inzichten en mogelijkheden. Bovendien werd de werkzaamheid niet aangetoond in gecontroleerd onderzoek volgens de thans geldende normen.

Daarmee kregen Rheumajecta en Vasolastine twee eigenschappen, die volgens Jacobs kenmerkend zijn voor alternatieve behandelingswijzen: zij berusten op een theorie, die niet stoelt op of verenigbaar is met onze huidige natuurwetenschappelijke kennis, en zij worden toegepast zonder dat hun werkzaamheid is bewezen. Terecht wijst Jacobs erop, dat een geneesmiddel werkzaam kan zijn (in deugdelijk gecongroleerd onderzoek) ook zonder dat wij voldoende weten van de wijze waarop het werkt.

Waarom is met Rheumajecta en Vasolastine zo weinig klinisch onderzoek verricht dat aan de huidige normen voldoet? De voorstanders van deze preparaten stellen, dat de casuïstische mededelingen omtrent hun werkzaamheid al voldoende bewijskracht hebben; de klinici die zich bezig houden met gecontroleerd onderzoek hechten zo weinig geloof aan de ideeën van de fabrikant en zo weinig waarde aan de samenstelling, dat zij onderzoek van deze preparaten als verspilling van tijd en middelen beschouwen.

Vergelijkend dubbelblindonderzoek

Daar stelt Jacobs tegenover, dat veel patiënten baat zoeken bij deze en andere alternatieve behandelwijzen: in Nederland zou 55% van alle reumapatiënten persoonlijk contact hebben met een alternatieve genezer. Daarom kwam vanuit de Nederlandse Bond van Reumapatiëntenverenigingen in 1984 de wens, om Rheumajecta en Vasolastine aan een vergelijkend dubbelblindonderzoek te onderwerpen. De fabrikant weigerde hieraan mee te werken, maar het Reumafonds verstrekte een subsidie. Jacobs werd als reumatoloog aangetrokken om dit onderzoek te leiden; het werd uitgevoerd in het ziekenhuis Medisch Spectrum Twente te Enschede (hoofd: Dr J.J. Rasker) in sa-

---

Sprookjes van de lage landen

zijn, belangrijker is dat het werkt. Toen ik de vraag stelde of mijn conclusie juist was dat, gezien de omgeving waarin de discussie werd gevoerd, de homeopathie moet worden gerekend tot het paranormale, ontstond een vermakelijke discussie. "Ja", riep de ene gelovige, "de overdracht van de energie, de potentie van het water, dat is paranormaal"; "nee", zei de ander, "niks paranormaal, ook al weten we dan niet hoe het werkt".

De groep van Knipschild

Zoals verwacht mocht worden, werd het recente verhaal van de groep van Knipschild in het British Medical Journal aangehaald als het bewijs dat homeopathie werkt: dat is nu precies het gevaar van publicaties van de soort van die van Knipschild! Hoe het ook zij, of homeopathie nu paranormaal of gewone onzin moet worden genoemd is misschien niet eens zo belangrijk. Verontrustend is de ongewoon grote belangstelling.

Er werden nog discussies gevoerd over reïncarnatie, de inzet van paragnosten bij politiezaken en soortgelijke onderwerpen. Het was een vreemde ervaring. Waar komt die belangstelling vandaan, wat is de oorzaak, vraag je je af. Bij een kleine rondgang over de beurs kreeg ik het antwoord. Er werd inderdaad van alles verkocht; je vraagt je dan weer af, waarom? Het antwoord lag er zo maar, op een boekentafel; tussen allerlei zweverige titels lag een fraai boekje te pronken: *Sprookjes van de lage landen.* Het kenmerkende van sprookjes is immers: goed verhaal, moraliserend en vooral niet waar. Laten we het daar maar op houden, het zijn sprookjes. Maar ook moeten we niet vergeten: het kan gevaarlijk worden als mensen in sprookjes gaan geloven.

H. TIMMERMAN

menwerking met de afdelingen reumatologie en klinische farmacologie van het Radboud Ziekenhuis te Nijmegen (onder leiding van resp. Prof. dr. L.B.A. van de Putte en Prof. dr. F.W.J. Gribnau; zij traden ook op als promotor).

Vragenlijst voor patiënten

Alternatieve behandelaars stellen vaak, dat zij holistisch de hele mens behandelen, in tegenstelling tot de reguliere geneeskunde die volgens hen alleen de symptomen van het zieke orgaan behandelt. Daarom beoordeelde Jacobs de resultaten van zijn onderzoek niet alleen met de gangbare kriteria (o.a. bloedonderzoek, aantal ingenomen pijnstillers, pijn op 14 drukpunten), maar ook met behulp van een vragenlijst, waarmee de patiënt kon aangeven hoe die zelf zijn of haar gezondheid en welbevinden beoordeelde. Voor dit doel bewerkte hij een gangbare Amerikaanse lijst (de 'Arthritis Impact Measurement Scale') voor gebruik in Nederland. Bovendien mochten de patiënten in alle drie de hierna te noemen onderzoeken na 12 weken behandeling kiezen, of zij met dezelfde behandeling wilden doorgaan, dan wel wilden overgaan op de andere behandeling in het onderzoek omdat zij niet tevreden waren over de tot dat moment bereikte resultaten.

Alle drie de onderzoeken omvatten twee groepen patiënten; de ene werd ingespoten met Rheumajecta en Vasolastine, de andere met een placebo-preparaat. De patiënten die tot het onderzoek werden toegelaten werden willekeurig verdeeld over de twee groepen; de resultaten werden dubbelblind beoordeeld.

Chronische pijn in armen en benen

Het eerste onderzoek had betrekking op patiënten met primaire fibromyalgie (chronische pijn in armen en benen, zonder aanwijzing voor een ontsteking in de gewrichten). Na een kwartaal konden de resultaten van 30 patiënten worden geanalyseerd; 13 van de 16 patiënten die het placebo hadden gehad waren niet tevreden en wilden de andere behandeling, en evenzo wisselden 10 van de 14 patiënten bij wie Rheumajecta en Vasolastine werd ingespoten. Aan het eind van het onderzoek voelde één patiënt zich 'goed' verbeterd: hij had het placebo gehad. Twee anderen waren 'matig' verbeterd: een van hen was behandeld met het placebo, de andere met Rheumajecta en Vasolastine. In alle andere onderzochte aspecten werd evenmin een significant verschil gevonden.

Het tweede onderzoek, verricht bij patiënten met artrose, had een soortgelijke uitkomst. Voor de analyse bleven 31 patiënten beschikbaar van de 34 met wie het onderzoek begon. Twaalf van de 15 patiënten die in het eerste kwartaal het placebo kregen, wisselden hierna wegens onvoldoende verbetering, en evenzo 14 van de 16 die Rheumajecta en Vasolastine hadden gekregen. Alweer geen wezenlijk verschil, evenmin als voor de overige kriteria.

Ook in het derde onderzoek, verricht bij 34 patiënten met reumatoïde artritis, verschilden de resultaten van Rheumajecta en Vasolastie niet significant van de resultaten die met het placebo waren verkregen, afgezien van een geringe toename van de knijpkracht na Rheumajecta en Vasolastine. Daar staat tegenover, dat bij de patiënten die Rheumajecta en Vasolastine kregen de bloedbezinking significant meer was gestegen. Verschil in tevredenheid van de patiënten was er niet.

Invloed van geestesgesteldheid

Het bekende grillige verloop van reumatische aandoeningen, de invloed van de geestesgesteldheid op pijn en stijfheid en de hoge verwachtingen die vaak worden gewekt met een alternatieve behandelwijze zullen een sterk placebo-effect bevorderen. De resultaten van Jacobs zijn hiermee in overeenstemming.

Meer details van deze onderzoeken zijn te vinden in het proefschrift en in de publikaties over delen van de inhoud, die verschenen zijn in het Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde 1990, 134:693-697, in het Pharm. Weekblad 1990, 125:587-592, in de British Journal of Rheumatology 1989 28:487-491, Gedrag en Gezondheid 1989 17:69-74 en het Pharm. Weekblad Scientific Edition 1991 13:106-108.

Het proefschrift vermeldt bovendien een achttal groepen van alternatieve behandelwijzen van reumapatiënten en een overzicht van de literatuur over 11 vertegenwoordigers hiervan. Daarmee is dit proefschrift een bijzonder waardevolle bijdrage geworden tot de kennis over alternatieve behandelwijzen in de reumatologie.

De auteur verdient alle lof voor de zorg, waarmee hij zijn meet-instrumenten heeft geijkt, zijn onderzoek heeft verricht, en zijn resultaten heeft geanalyseerd. Het ligt niet aan hem, dat deze onderzoeken geen argumenten leveren om Rheumajecta en Vasolastine alsnog in te delen bij de geneesmiddelen, waarvan de werkzaamheid "redelijkerwijs aannemelijk" is (zoals de wet op de geneesmiddelenvoorziening vereist).

Het is te hopen dat de conclusies uit zijn proefschrift of de daarmee samenhangende publikaties vaak zullen worden gebruikt door zijn collega-artsen, wanneer die advies moeten geven over de waarde van Rheumajecta en Vasolastine.

J. VAN NOORDWIJK

● Het in 1991 twintig jaar bestaande Centrum tot Bevordering van Import uit Ontwikkelingslanden (CBI) gaf met medische produkten acte de présence op de vakbeurs Interhospital te Düsseldorf van 23-26 april gehouden: de grootste in zijn soort ter wereld. Tot de produktgroepen uit ontwikkelingslanden door deelnemers geëxposeerd behoorden roestvrije chirurgische instrumenten uit Pakistan, operatielinnen uit Tunesië ... Uit China kwamen naaldensetjes voor de acupunctuur compleet met gebruiksaanwijzing — in het Chinees.

DE KNMG EN HAAR ALTERNATIEVE LEDEN

In augustus 1990 bracht een commissie van Neerlandici onder leiding van prof. Anbeek een voorstel uit om een aantal klassieken uit de vaderlandse literatuur als verplichte leeslijst voor middelbare scholieren aan te wijzen. Toen deze lijst bekend werd noemde Jan Blokker Anbeek een "volkscommissaris", Jan Cremer vond het een "regent" en Jan Wolkers maakte hem uit voor "opgepompte meelworm". Het zal gelukkig nog lang duren voor deze onbeschaafde vorm van polemiek, die in letterkundig Nederland nergens voor gefronste wenkbrauwen zorgde, ingang zal vinden binnen de KNMG.

Hoewel de verschillen van inzicht binnen de geneeskunde, zeker waar het gaat om erkenning van alternatieve behandelmethoden, minstens even groot zijn als die met betrekking tot het literatuuronderwijs, moest uw voorzitter ervaren dat dit onder artsen altijd zeer omzichtig geformuleerd moet worden. Toen wij op een KNMG-vergadering in de Utrechse Domus Medica op 15 april j.l. het effectiviteitsonderzoek van Knipschild c.s. "overbodig, ja zelfs koddig" noemden, werd ons dringend door de voorzitter gevraagd dit soort terminologie te vermijden.

Aanscherpen van gedragsregels

Het "incident" vond plaats op een door het hoofdbestuur der KNMG belegde bijeenkomst over de discussie alternatief en regulier. Voor deze bijeenkomst waaraan overigens nauwelijks ruchtbaarheid was gegeven waren de afdelingsbesturen van de KNMG uitgenodigd alsmede geïnteresseerde leden. Bij deze gelegenheid bestond er de mogelijkheid om de nieuwe gedragsregels der KNMG met het hoofdbestuur te bespreken. Over deze nieuwe gedragsregels, waarin de vrijheid om alternatieve geneeswijzen toe te passen in niet onaanzienlijke mate werd beperkt, zou op de Algemene Vergadering der KNMG op 26 april j.l. besloten worden. De wijziging van de gedragsregels is een laat gevolg van de affaire Van der Smagt, die de sluimerende verontwaardiging van de aangesloten artsen over hun alternatieve collega's op heftige wijze aan het licht bracht en die de leiding van de KNMG dwong — en helemaal van harte ging het niet — de gedragsregels aan te scherpen.

Uw voorzitter, als gewoon lid van de afdeling West-Friesland der KNMG, wilde de gelegenheid niet voorbij laten gaan om met het KNMG hoofdbestuur nog eens van gedachten te wisselen. Onze animo werd echter aanzienlijk getemperd doordat in het voorprogramma een gastspreker was uitgenodigd naar wie wij slechts met grote moeite langer dan tien minuten kunnen luisteren. Het betrof merkwaardig genoeg een collega, die in de affaire Van der Smagt nooit stelling had genomen en die recent had onthuld dat het tijd wordt dat de homeopathie nu eens serieus wordt onderzocht.

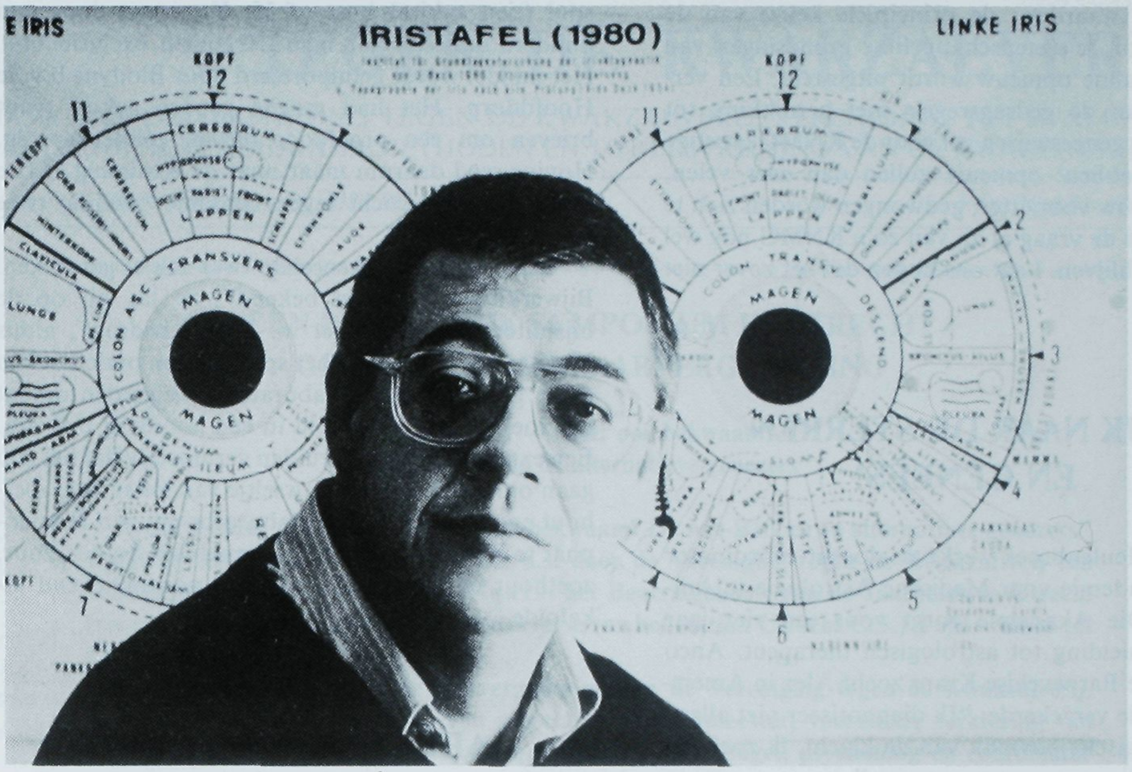
Offerhaus had in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde deze opvatting op subtiele maar dodelijke wijze geridiculiseerd en in Medisch Contact had Ariëns de rammelende argumentatie van deze fellow traveller der alternatieve geneeskunde al vernietigend aan de kaak gesteld. Als gastspreker was namelijk uitgenodigd, jawel, de Maastrichtse epidemioloog Knipschild, die daar een uur mocht vertellen over zijn effectiviteitsonderzoek van alternatieve geneeswijzen.

Wij konden onze weerzin in het belang van de goede zaak overwinnen en togen naar Utrecht, waar later in de discussie dus het bovenbeschreven "incident" plaatsvond.

Rariteiten genoeg te vermelden

Het verhaal van Knipschild was voor de oppervlakkige luisteraar amusant omdat er natuurlijk rariteiten genoeg te vermelden zijn. Zo kreeg hij de lachers op zijn hand toen hij vermeldde dat Lex Rutten, homeopathisch arts te Breda en bestuurslid van de Vereniging van homeopathische artsen, beweert veel succes te hebben bij de behandeling van exhibitionisten met behulp van homeopathie. De politie te Breda brengt tegenwoordig deze moeilijk behandelbare groep psychopaten onmiddellijk naar dokter Rutten. Hoewel Knipschild in zijn voordracht voortdurend zijn eigen scepsis ten aanzien van alternatieve geneeswijzen benadrukte en zich beklaagde over "ruzie met de Vereniging tegen de Kwakzalverij" en kritiek van collega's uit zijn eigen faculteit: hij bleef voortdurend foute dingen zeggen, waardoor hij zijn ware liefde toch niet kon verhullen.

Wij noemen er enkele: "Het werkingsmechanisme (van alternatieve geneeswijzen veelal onduidelijk) van geneeswijzen is niet relevant: de reguliere artsen weten toch ook niet hoe een aspirientje werkt!" en "De bewering dat er over alternatieve geneeswijzen weinig goed onderzoek is gepubliceerd klopt niet: als je maar goed zoekt, dan valt dat best mee" en "Het is onjuist te stellen dat er reguliere en alternatieve behandelwijzen bestaan: er zijn slechts effectieve en niet effectieve behandelwijzen en dat onderscheid loopt dwars door de reguliere zowel als de alternatieve geneeskunde heen". Zo had hij bij zijn onderzoek positieve resultaten gevonden voor de homeopathie, de manuele therapie bij rugpijn, voor het Koreaanse tovermiddel Ginseng en verwachtte hij tezijnertijd gunstig te kunnen berichten over knoflook en theunisbloemolie. Ook gebruik van vitamine C tegen doorliggen heeft

KNIPSCHILD: Vergoelijkt toepassing van alternatieve geneeswijzen door artsen.

zijn belangstelling. Zijn lezing duurde vijf kwartier.

Prof. Knipschild toonde zich gegriefd

Na de pauze was er gelegenheid voor de gedachtenwisseling. Knipschild, de WVC-gesubsidieerde, maar verder zo vaak verguisde onderzoeker, beleefde zijn *finest hour*: zittend aan de rechterhand van KNMG-voorzitter Van Leeuwen kreeg hij van deze steeds alle gelegenheid om zijn commentaar te geven op de aan de voorzitter voorgelegde vragen. Zo liet hij daar weten zich ernstig gegriefd te voelen door de publicaties die in het Actieblad over hem hadden gestaan. Reden om de daarin geuite beschuldigingen terug te nemen kregen wij echter niet: hij vergoelijkte het toepassen van alternatieve geneeswijzen door artsen, voornamelijk door verwijzing naar het nuttige en bruikbare placebo-effect en deelde mee dat sommige homeopathen (vooral zij die niet zo dogmatisch de werken van Hahnemann citeren) best redelijke mensen zijn. Ook citeerde hij een eerder door de apotheker De Smet tegen prof. Timmerman gebruikt argument toen deze in het Pharmaceutisch Weekblad een kritisch artikel publiceerde over de KNMP-folder over homeopathie. Dat argument luidde dat tegenstanders van homeopathie stelselmatig het door homeopathen beoogde placebo-effect ondermijnen. Dat de meeste homeopathen oprecht geloven in hun bizarre leer is Knipschild en De Smet kennelijk onbekend.

Arts moet zich toetsbaar opstellen

Intussen ontstond er ruime consensus over de nieuwe gedragsregels die twee weken later zouden worden geaccepteerd. De toevoeging op de gedragsregels 1 en 2 luidde: De (professionele, red.) vrijheid van de arts wordt beperkt doordat de arts in staat en bereid moet zijn zich toetsbaar op te stellen. Bij deze toetsing is het criterium "onder beroepsgenoten gebruikelijk" zoals dat geoperationaliseerd is of moet worden door de erkende wetenschappelijke verenigingen, leidraad. Met name het toepassen van andere geneeswijzen, met voorbijgaan aan effectieve getoetste behandelwijzen is niet toegestaan".

Artikel 44, op grond waarvan vorig jaar Van der Smagt werd veroordeeld, werd geschrapt. Het luidde: "Van de arts mag worden verwacht dat hij zich zal onthouden van het in het openbaar of ten overstaan van patiënten uiten van kritiek op collegae".

Op 26 april werd het agendapunt Alternatief en regulier echter allerminst een hamerstuk. Tot ieders stomme verbazing was een groot aantal alternatieve artsen naar de vergadering gekomen en werd van die zijde meegedeeld dat met acceptatie van nieuwe gedragsregels er voor de antroposofen en homeopathen binnen de KNMG geen ruimte meer zou zijn. Voor de voorstanders van de nieuwe gedragsregels was dat nu juist ook de bedoeling, immers een vereniging van 24.000 leden die nooit een reden heeft om bij wijze van zelfreiniging bepaalde leden te corrigeren heeft natuurlijk ook vrijwel niets meer dat hen bindt. Het hoofdbestuur van de KNMG verrast door de loop van de discussie, wenste echter het voorstel niet meer in stemming te brengen en verdaagde het punt tot de volgende Algemene Vergadering die in oktober a.s. zal plaatsvinden. Een hoogst betreurenswaardige gang

van zaken, waardoor de principiële keuze van de KNMG voor de wetenschappelijke grondslagen van de geneeskunde opnieuw wordt uitgesteld. Een verzachting van de gedragsregels met betrekking tot alternatieve geneeswijzen zal voor de KNMG ernstige gevolgen hebben: opnieuw zullen dan zeer velen, waaronder uw voorzitter, gedwongen worden zich te bezinnen op de vraag of zij van zo'n KNMG nog wel lid kunnen blijven. Laat ons hopen dat het zover niet zal komen.

C.R.

KIJK NAAR DE STERREN EN GENEES!

Ene Alex Meulenbroek werkt als docent-coördinator aan de Akademie voor Medische Astrologie te Amsterdam. Die Akademie zorgt voor een vier jaar durende opleiding tot astrologisch therapeut. Anco Mali van de Barneveldse Krant zocht Alex in Amersfoort op, die verzekerde: "Ik diagnotiseer niet alleen de pathologische oorzaak van de klacht, ik zoek via de horoscoop een weg tot genezing".

Meulenbroek, een Amersfoortse natuurgenezer, zegt tegen de verslaggever, die er blijkbaar niet helemaal in gelooft, dat de "bekende Duitse astroloog Ebertin" heel veel onderzoek heeft verricht op medisch astrologisch gebied. "Stel dat iemand op 10 augustus geboren is. Dan staat de zon op ongeveer 15° Leeuw, hetgeen bij benadering overeenkomt met het hartgebied. Ontstaan er op de zon bepaalde spanningsvelden, dan kan het zijn dat zo iemand in het hartgebied spanningen krijgt te verwerken. Zo zijn er een heleboel punten in de horoscoop waar planeten staan, en van waaruit organen belicht worden".

Belicht Venus de nieren, Jupiter de maag, Mars de lever?

't Is maar een vraag, Alex.

"TONICUM" XING LIU LING" — TRAP ER NIET IN!

Onder het kopje "Alcohol zonder kater" stond in het vakblad Horeca een advertentie over een revolutionaire vinding van de Chinezen: het tonicum Xing Jiu Ling. Na het gebruik van (te) veel alcohol zou men slechts een zakje Xing Jiu Ling in water behoeven op te lossen en op te drinken waarna het snelwerkende middel de alcohol geheel zou afbreken.

Paul Hovius van het Algemeen Dagblad nam de proef bij de Haagse politie en berichtte er over op de pagina "Uw goed recht". Ondanks het innemen van een portie Xing Jiu Ling bleek het alcoholpercentage bij het nuttigen van een aantal gin-tonics gedurig te stijgen. Dat stelde de brigadier die de blaastest-apparatuur bediende vast. Een proefdoos van het spul (tien zakjes) kost *f* 35. Voor een doos met honderd zakjes betaalt men 250 gulden, exclusief btw. Het middel wordt geïmporteerd door Biodyne b.v. te Hoofddorp. Het had moeite genoeg gekost want brieven om een proefdoos bleven zonder gevolg. Hovius reed daarom maar naar de Kruisweg 761 te Hoofddorp en kocht tegen contante betaling twee proefdozen.

"Bij ernstige dronkenschap twee zakjes gebruiken. Bijwerkingen zijn niet bekend", zo las hij op de bijsluiter. "Trap er niet in. Het is bedrog", aldus Hovius. Hij probeerde het spul te laten onderzoeken maar gerenommeerde laboratoria weigerden omdat het zoeken naar een speld in een hooiberg zou zijn. Een expert in Chinese kruiden vermoedde dat het zou gaan om een kruidenbrouwseltje van rietsuiker, zoethout en wat plantjes. Het laboratorium van Homeophar te Kortrijk kwam tot de conclusie: Suiker, zuur, zoethout en sporen van een ons nog onbekend alkaloïde...

AARDSTRALEN-MATRAS

Op de consumentenpagina van Haarlems Dagblad vertelt Berrie van Helden over een bed, speciaal geconstrueerd voor lijders aan slapeloosheid. Het bed is te krijgen in Bleijenbergs beddenwinkel aan de Jansstraat te Arnhem. Het bewéégt maar anders dan een waterbed. Het bed waarover het hier gaat, het z.g. Calmasbed van de Zwitserse firma Lattoflex maakt horizontale schommelingen. Het wiegt de slaper in slaap! "Als je hierop gaat liggen ben je zo vertrokken", noteerde Berrie uit de mond van M. Bleijenberg. Zelfs als iemand stil ligt beweegt het bed nog zachtjes op de ademhaling van de persoon in kwestie. Het bed is wel duur: 6600 gulden inclusief met de speciale lattenbodem en een bijzondere matras. Ja die matras. Er zijn speciale matrassen geschikt voor dit wonderbed die degene die er op gaat liggen afschermen tegen "aardstralen". Heerlijk toch! De beddenspecialist kan dan ook met gerustheid van hart verklaren: "Het is net alsof je in een zeilbootje ligt dat door de golfslag heen en weer schommelt. Op dit bed heb je hetzelfde kabbelende gevoel".

MET MERRIEMELK MEER MANS

"De melk van de merrie is het volmaakste voedingsmiddel van de natuur; zij versterkt het immuunsysteem, regenereert de huid, is goed tegen allergieën, ontlast lever en maag en helpt bij storingen van hart en bloedsomloop". Deze wervende tekst komt van de VVV in het Duitse plaatsje Wallhalben in de Palts. Een weekend met twee overnachtingen, half pension en een merriemelk-kuur kost daar 165 DM.